

ale zaslouží si pozornost i pro samotný přístup editorek. Ve srovnání s jinými feministickými sborníky v angličtině zabývajícími se postsocialistickými kontexty, které byly publikovány především v průběhu 90. let 20. století a vycházely spíše z jednoduchého srovnání jednotlivých postsocialistických států, vyniká sborník již uvedeným transnacionálním přístupem. Tím otevírají editorky důležitý prostor pro tematizaci vlivu transnacionálních mocenských vztahů a ekonomických trendů na vývoj postsocialistických zemí v Evropě a situaci žen zde žijících. V této souvislosti větší na příspěvků nabízí zajímavá nahlédnutí do konkrétních situací a analyzuje možnosti žen ovlivňovat a spoluvytvá-

řet své životní kontexty, stejně tak jako způsoby vypořádávání se se specifickými omezeními. Dokumentují tedy nejen jisté fenomény transformačních kontextů, ale nabízejí i nové pohledy a příspěvky do feministické diskuse o občanství. Kvalita příspěvků je však místy kolísavá a ne všem z nich se daří komplexně zachytit situace žen, respektive faktory, které různorodost těchto situací a pozic ovlivňují. Tyto příspěvky, které zůstávají na příliš deskriptivní rovině, nicméně také dokumentují vývoj v transformačním období, i když možná z dnešního hlediska a pro ty, kteří se tématem zabývají intenzivněji, už spíše nepřinášejí nové pohledy a informace.

FYZICKÝ VZHLED JAKO MECHANISMUS SOCIÁLNÍ STRATIFIKACE /

JAROSLAVA HASMANOVÁ MARHÁNKOVÁ

BERRY, B. 2008. THE POWER OF LOOKS. SOCIAL STRATIFICATION OF PHYSICAL APPEARANCE. ALDERSHOT: ASHGATE PUBLISHING.

Kniha *The Power of Looks* navazuje na tradici studií inspirovaných především prací Naomi Wolf. Bonnie Berry v ní vyjadřuje svůj pokračující zájem o fyzický vzhled analyzovaný optikou sociálních nerovností. Představuje tak dimenzi stratifikace, které se v oblasti výzkumu i teoretického uvažování zatím nedostalo vážnější pozornosti. Jak sama autorka uvádí, problematičnost empirického měření nerovností spojených s fyzickým vzhledem a zároveň implicitní předpoklad těchto nerovností jako čehosi neměnného a „přirozené“ vyplývajícího z různých lidských dispozic ztěžuje nejen zapojení této dimenze do stratifikačních teorií, ale i samotnou praxi odstraňování těchto nerovností, které se autorka v knize na několika místech dotýká. B. Berry přitom upozorňuje, že v současné společnosti, kde se tělo stále silněji dostává do středu pozornosti, se vzhled stává důležitou součástí identity i sociálního postavení jedince. Hovoří v této souvislos-

ti o „lookismu“ jako o nové formě sociální stratifikace, kterou přirovnává k fungování sexismu či rasismu. Jasně přitom ukazuje, že tyto různé dimenze nerovností se vzájemně propojují, posilují, a vedou tak nejen k posilování nerovností, ale rovněž ke vzniku nových hierarchií uvnitř jednotlivých zdánlivě homogenně z(ne)výhodněných skupin.

Autorka ve své analýze vychází především ze sociálně-konstruktivistických přístupů. Přesto v samostatné kapitole nabízí přehled dalších možných teoretických rámců pro uchopování sociální dimenze vzhledu, jako je funkcionalismus, teorie sociální směny či kritická teorie. V prvních kapitolách se B. Berry zaměřuje především na estetická měřítká vztahující se k fyzickému vzhledu, která analyzuje jako sociálně sdílená a proměnlivá. Odkazuje na historickou i kulturní variabilitu norem krásy. Zdůrazňuje přitom jistou nadřazenost sociálních tlaků a měřítek vůči indivi-

Na podujatí sa stretlo približne sto účastníčok a účastníkov, predovšetkým však tých, ktoré a ktorí sa rodovej problematike venujú dlhodobo. Malý záujem ekonómiek a ekonómov o seminár pravdepodobne spôsobil nenaplnenie očakávaní organizátoriek a organizátorov. Bude vynikajúce, ak tie a tí, ktorí sa venujú makroekonómii, či už v štátnych inštitúciách a verejnej správe, alebo aj na odborných a vysokoškolských pracoviskách, siahnu po publikáciách vydávaných feministickým projektom ASPEKT v edícii Aspekty. K v poradí dvanástej publikácii v tejto edícii s názvom Spravodlivosť v rodových vzťahoch. Aspekty rozdeľovania (nielen) zdrojov (ASPEKT, Bratislava 2010), ktorá obsahuje štúdie Barbary Stiegler o politikách uplatňovania rodového hľadiska (gender mainstreaming) a rodového rozpočtovania a Gabriele Michalitsch o feministickej politike proti kríze, pribudne na jeseň 2010 aj zborník príspevkov z aprílovej konferencie. Ako uviedla Jana Cviková, publikácie sa usilujú o to, aby sa „pojmu rod, ktorý bol kedysi subverzívnym, no túto subverzivitu postupne stráca svojou byrokratizáciou a prelínaním sa najmä s úradníckymi štruktúrami, jeho schopnosť podryvovania mocenských štruktúr navrátila“.

ZPRÁVA Z PŘEDNÁŠEK PROFESORA NORMANA FINKELSTEINA O IZRAELSKO-PALESTINSKÉM KONFLIKTU /

Tereza Hendlová¹

Ve dnech 22.–23. února 2009 přijel do Prahy přednášet americký politolog Norman Finkelstein, mezinárodně známý kritik izraelské politiky. Do Čech přijel na pozvání sdružení Přátelé Palestiny, které vzniklo během Vánoc 2008, kdy Izrael zahájil operaci Lité olovo: 22denní bombardování pásma Gazy, které si vyžádalo stovky civilních životů, především životů žen a dětí.

duálnímu prožívání. Estetické preference vnímá především jako produkt sociálně sdílených norem, stejně tak jako individuální sebehodnocení dává do přímé souvislosti s hodnocením ostatních. Mezi osobním a sociálním přitom často klade jasné hranice. Píše například o tom, že „reakce na náš vzhled okolím má větší váhu než naše individuální vnímání“ (s. 120). Je přitom diskutabilní, do jaké míry lze tyto dimenze vůbec oddělit. Představa čirého individuálního pocitu, který by stál mimo sociální kontext, je spíše chimérou.

Samostatná kapitola je věnovaná otázce vztahu mezi globalizačními procesy a ustavováním norem krásy. B. Berry v ní vyzdvihuje existenci globálního průmyslu krásy, který profituje z posilování hierarchií na základě vzezření. Poukazuje přitom na to, že idealizované reprezentace norem krásy se stále dramatictější vzdalují od reálného vzhledu „průměrných“ jednotlivců. V této souvislosti například cituje práce, které uvádějí, že zatímco v 90. letech typická modelka vážila o 8 % méně než průměrná americká žena, dnes se toto číslo pohybuje okolo 23 % (s. 6). B. Berry tuto situaci přirovnává ke stavu anomie způsobenou nesplnitelnými očekáváními, která se na nás v souvislosti s naším vzhledem kladou. Kromě generování ekonomického profitu z globálního průmyslu krásy globalizační procesy přispívají také k homogenizaci norem vzhledu. Globalizace podle autorky přispívá k hegemonii „západního“ ideálu krásy, z něhož je většina současného globálního světa a priori vyloučena.

Zásadním tématem knihy *Power of looks* je vztah mezi fyzickým vzhledem, mocí, privilegií a nerovnostmi. Otázka norem krásy je pro autorku především otázkou vztahující se k sociální stratifikaci. Fyzický vzhled je navázán na další sociální zdroje. Ty Berry rozděluje především na ekonomické a sociální. Atraktivita se stává důležitým kapitálem na trhu práce. Autorka v knize poukazuje na roli, jakou vzhled sehrává při získávání pracovní pozice. Stává se jistou formou moci odkazující například na schopnost snadněji přesvědčit o svých kvalitách v prostředí, kde jsou jisté fyzické atributy asociovány i s charakterovými vlastnostmi. Kromě ekonomických zdrojů je podle B. Berry vzhled navázán i na zdroje sociální. Jak dokumentuje

i prostřednictvím konkrétních empirických dat, atraktivnější lidé mají širší sociální sítě i lepší postavení na sňatkovém trhu. Přínosem knihy je přitom jasné propojování těchto forem nerovností s dalšími kategoriemi, jako je gender, věk či etnicita. Analýzou jejich vzájemného vztahu tak poskytuje mnohem komplexnější pohled na utváření společenských hierarchií a zároveň problematizuje představu homogenních skupin, jejichž společenské postavení by bylo možné vymezit pouze na základě jedné kategorie. Vyzdvihuje například existenci „colorismu“ jako mechanismu sociální stratifikace na základě barvy kůže, který neutváří hierarchie pouze mezi jednotlivými „rasami“, ale i odstíny pleti uvnitř jednotlivých „ras“. Kniha tak poukazuje na komplexitu stratifikačních mechanismů, kde se sociální pozice jednotlivce odvíjí od vzájemné interakce jednotlivých forem nerovností a zvýhodnění.

Závěrečné tři kapitoly jsou pravděpodobně čtenářsky nejzajímavější. Oproti předešlým kapitolám v nich autorka více zapojuje vlastní interpretace a dotýká se témat, která nejsou ve srovnání s těmi předešlými tolik rozpracována. Poukazuje mimo jiné na současnou úlohu zvířat jako „konzumních produktů zvyšujících status jednotlivce“ (s. 100). Z perspektivy sociálního interakcionismu nahlíží na zvířata jako na sociální symboly, jejichž prostřednictvím se snažíme komunikovat a upevňovat své postavení. Na konkrétních příkladech ukazuje, že i zvířata jsou ve stále větší míře zapojována do globálního průmyslu krásy a jejich těla jsou modifikována v souladu se sociálními představami o „vhodném“ vzhledu, jež jsou často odrazem norem vztahovaných k jejich majitelům.

Následující dvě kapitoly se věnují různým formám reakcí na existenci stratifikace na základě vzhledu. Poukazuje na to, že důvodem přizpůsobování se normám žádoucího vzhledu (a tedy i participace na globálním průmyslu krásy) je v podstatě snaha o získávání ekonomických a sociálních výhod (s. 110). B. Berry bohužel ve své knize představu dichotomie přizpůsobení a rebelie nijak neproblematizuje. Tyto dvě strategie pro ni tvoří oddělené póly. Ve své analýze se přitom zaměřuje především na rebelii a zvláště na

V českém kontextu byla Finkelsteinova návštěva poměrně specifickou událostí, neboť zde hlasy kritizující izraelskou politiku vůči Palestině nemají větší prostor či tradici. Poslední české vlády podporovaly politiku Izraele, občanské hnutí proti okupaci se teprve začíná ustavovat a sama veřejná diskuse o porušování lidských práv v Palestině ze strany Izraele se odehrává převážně mimo hlavní proud v on line médiích, jako jsou např. Britské listy nebo Czech Free Press.

Norman Finkelstein měl v Praze naplánovanou čtyři vystoupení: „Současný stav izraelsko palestinského konfliktu“ v Ústavu mezinárodních studií, „Masmédia a okupace Palestiny: obraz a realita“ v Casa Gelmi, účast v panelu „Současná situace a možnosti řešení izraelsko palestinského konfliktu. Goldstoneova zpráva OSN ke Gaze“ na Akademii věd ČR a „Právní aspekty izraelsko palestinského konfliktu“ na Filozofické fakultě UK. Reálně se však uskutečnily jen tři plánované přednášky, neboť panel, který se měl konat na Akademii věd, byl zrušen.

V první přednášce v Ústavu mezinárodních studií o současném stavu izraelsko palestinského konfliktu se profesor Finkelstein soustředil na izraelskou invazi do Gazy (27.12. 2008 – 18. 1. 2009) a její implikace. Zdůraznil, že při této vojenské operaci byla použita neúměrně vysoká vojenská síla proti de facto neexistujícímu nepříteli, což dokládá výpověďmi izraelských vojáků, kteří potvrdili, že útočili v prostoru, v němž se nesetkali s protivníkem, přesto použili masivní palební sílu, včetně palby ilegálního bílého fosforu na území hustě osídlené palestinským civilním obyvatelstvem. Na tomto základě profesor Finkelstein konstatoval, že invazi do Gazy nelze označit termínem „válka“, neboť ta předpokládá boj minimálně dvou soupeřících stran, ale je nutné ji označit za masakr, neboť evidence podaná zúčastněnými vojáky a mezinárodními organizacemi (viz např. Goldstoneova zpráva OSN) dokládá, že v Gaze došlo k jednostrannému útoku izraelských sil na palestinské civilní obyvatelstvo, při němž byly spáchány válečné zločiny. Podle Gold-

její kolektivní formu. V této části nabízí například zajímavý pohled na hnutí usilující o jasnou redefinici dominantních norem krásy, jako bylo například hnutí „Black is beautiful“ nebo hnutí „Fat is beautiful“. Tato hnutí usilují na jednu stranu o nabourání a akceptaci alternativních reprezentací atraktivity, zároveň ale podle B. Berry často ustavují nové hierarchie. Tato snaha se tak podle autorky může zvrhnout v ustanovování nových měřítek správného vzhledu, která budou stejně exkluzivní a normativní jako ta předchozí. Sama autorka přitom nabízí vlastní vizi budoucího směřování stratifikace na základě vzhledu. Mluví v této souvislosti o neorganizovaných změnách, které již ve společnosti probíhají. Tyto změny souvisejí s homogenizací našeho vzhledu, kterou autorka dává do možné souvislosti s jeho normalizací. Poukazuje například na to, že nadváha se v americké společnosti stává sociálně akceptovanější spolu s rostoucím počtem Američanů/ek s nadváhou (s. 114). Sociální tlak, který B. Berry v celé práci neustále vyzdvihuje, se tak snižuje. Je ovšem otázkou, do jaké míry lze tyto procesy interpretovat skutečně jako podvracení hierarchií vzhledu a do jaké míry jen přispívají k upevnění exkluzivity určitých forem „fyzického kapitálu“, který zůstává

žádoucím a zároveň nedostatkovým „zbožím“. V závěru se autorka zamýšlí nad budoucností kolektivní akce směřující k odstranění nebo alespoň nabourání této formy stratifikace. Přirovnává takto zaměřená hnutí k hnutím za občanská práva, přičemž se domnívá, že existence a působení takového hnutí bude následovat stejnou trajektorii (s. 125).

Kniha *Power of look* je především pokusem o přehled jednotlivých omezení a privilegií, která jsou spojena s fyzickou (ne)atraktivitou. Kniha si neklade ambice nabídnout jednotný teoretický rámec pro uchopování těchto nerovností, ani nehledá příčiny jejich vzniku. Jednotlivé argumenty a konkrétní příklady vycházejí především z děl jiných autorů a autorek, na které B. Berry navazuje a jejichž myšlenky dále rozvíjí. Kniha se opírá například o statistiky poukazující na vztah mezi počtem přátel a tělesnou hmotností, stejně tak jako o etnografickou studii žen, které prodělaly plastickou operaci. Díky tomu kniha nabízí ucelený pohled na způsoby, jak promýšlet a studovat postavení fyzického vzhledu ve společnosti. Její síla tkví v jasném a srozumitelném nastínění různých rovin, kde fyzický vzhled zásadně ovlivňuje naši společenskou pozici. Zároveň je svou strukturou, jazykem a názorostí otevřena širokému spektru potenciálních čtenářů/ek.

OD LÉČBY PORUCH POHLAVNÍ IDENTITY K GENDEROVÉ TRANSFORMACI SPOLEČNOSTI / JANA DVOŘÁČKOVÁ

EKINS, R., KING, D. 2006. THE TRANSGENDER PHENOMENON. LONDON, THOUSAND OAKS, NEW DELHI: SAGE PUBLICATIONS.

Podobně jako v případě homosexuality byly i významy transgenderových projevů po dlouhou dobu nastolovány medicínou, která posilovala patologizující konotace obou fenoménů. Po vyjmutí homosexuality z Diagnostického a statistického manuálu se v současnosti objevují tendence odstranit ze seznamu duševních poruch rovněž transsexualitu. Vedle snah

zpřetrhat spojení, které zařazení transsexuality v tomto manuálu implikuje, je však ve stále větší míře kritizována i samotná binarita genderového univerza a utlačivost genderového řádu. Prosazuje se chápání transgenderu jako transgrese.

Společným cílem britských sociologů Richarda Ekinse a Davea Kinga je sociologická reflexe fenoménu transgen-

stoneovy zprávy OSN, kterou Finkelstein citoval, byla invaze do Gazy „záměrně nepřiměřeným útokem určeným k tomu, aby potrestal, pokořil a terorizoval civilní obyvatelstvo.“

Ve své druhé přednášce v kulturně společenském centru Casa Gelmi se profesor Finkelstein věnoval obrazu izraelsko-palestinského konfliktu v mezinárodních médiích. Konstatoval, že média hlavního proudu konstruuji izraelsko-palestinský konflikt jako „komplikovaný“ a „kontroverzní“, přičemž minimum prostoru je v nich věnováno podstatě tohoto konfliktu z hlediska mezinárodního práva a jeho implikací, které vnášejí do debat o konfliktu fakta, v jejichž světle se stává poměrně nekomplikovaným a nekontroverzním.

Jak konstatoval N. Finkelstein, na základě mezinárodního práva je nelegální získat území válečnou cestou a obyvatelstvo uprchlé z území v důsledku konfliktu má právo se vrátit zpět do své země. Z tohoto hlediska jsou palestinská území zabraná po roce 1967 území nikoliv izraelská, ale Izraelem okupovaná a zabráňování palestinským uprchlíkům v návratu do jejich původních domovů je v rozporu s mezinárodním právem.

Podobně je z hlediska mezinárodního práva ilegální transportovat obyvatelstvo okupační země na okupovaná území. Izraelské osady vybudované na palestinských územích na Západním břehu Jordánu jsou proto ilegální, stejně jako je ilegální zeď, kterou na nich Izrael staví (zdi mohou stát ve shodě s mezinárodním právem stavět jen na svém právoplatném území), a o tomto faktu panuje shoda i v rámci mezinárodní komunity. Jak zdůraznil N. Finkelstein, Valné shromáždění OSN od roku 1967 pravidelně hlasuje o rezoluci 242 „Peaceful Settlement of Palestine Question“, která požaduje po Izraeli, aby se stáhnul z okupovaných území v Palestině, a tato rezoluce je podporovaná většinou států mezinárodní komunity, včetně ČR.